

УДК 159.9.019.4:001.8(045)

І. І. Приходько

М. С. Байда

ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ВИНИКНЕННЯ І ПОШИРЕННЯ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Розглянуто найбільш поширені чинники виникнення адиктивної поведінки людини в біологічному, соціологічному та психологічному аспектах. Описано типові механізми осіб, схильних до хімічних форм адиктивної поведінки. Подано базові етапи формування адикцій серед військовослужбовців. Наведено негативні наслідки вживання психоактивних речовин та їх вплив на оточуючих.

Ключові слова: адиктивна поведінка, залежності, військовослужбовці, психологічні особливості, чинники, механізми.

Постановка проблеми. Наразі у психології приділяється велика увага проблемі адиктивної поведінки серед населення, зокрема й військовослужбовців, оскільки це є одним із ключових складників існування суспільства і відображення реальної картини у державі. Невдоволення життям і бажання піти від реальності – одна з найскладніших проблем людського життя. Однак форми і способи уникнення є надзвичайно різноманітними і часто мають деструктивний характер. Однією з таких форм є адиктивна поведінка, коли життя людини, її стан і поведінка починають жорстко залежати від різних чинників (наркотиків, алкоголю, їжі, роботи, сексу, азартних і комп'ютерних ігор тощо) [1].

Пристрасть до алкогольних напоїв та наркотичних речовин породжує вкрай негативні наслідки не лише для самих військовослужбовців, але і їхніх сімей, товаришів по службі, призводить до погіршення морально-психологічного стану у військових колективах, особливо тоді, коли службово-бойова діяльність відбувається в екстремальних умовах [2]. Найчастіше ці пристрасті (залежності) проявляються у втраті сенсу життя, відчутті нереальності свого існування, виникненні почуття наближення катастрофічних змін у житті, у неадекватному заниженні або завищенні самооцінки, у втраті почуття самоідентичності, у відчутті відчуження від самого себе, своїх близьких,

родичів і свого минулого, у підвищенні дратівливості, запальності й агресивності у поведінці, у замкнутості [3].

Причини адиктивної поведінки військовослужбовців часто криються у попередніх умовах життя, виховання та навчання до призову на військову службу, і зазвичай адиктивна поведінка найбільш яскраво проявляється на перших етапах військової служби в період адаптації. А враховуючи те, що в умовах гібридної війни на сході України сформувався новий комплекс психологічних особливостей ведення бойових дій [4], можна прогнозувати, що будуть формуватися нові причини і механізми виникнення адиктивної поведінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про те, що змушує особистість долучатися до вживання психоактивних речовин (ПАР), почало цікавити вчених ще з другої половини XIX ст., як тільки став очевидним згубний вплив таких речовин на організм людини. У різні періоди суспільного життя його гострота варіювалася, що залежало від рівня розвитку науки, поширеності цього явища, ставлення до нього тих чи інших держав тощо. А кожна наука використовувала власну методологію дослідження: у медицині вивчався вплив генів та спадковості [5, 6]; у психології – вплив індивідуально-психологічних особливостей [7, 8]; у соціології – вплив зовнішніх факторів та соціуму [9, 10]. Це

обумовило певне протиріччя між причинами (факторами) виникнення адикцій і способами їх контролю та подолання.

Протягом багатьох десятиліть обговорювалося питання про співвідношення впливу спадковості та виховання на поведінку людини, її темперамент, характер, пристрасті, інтелект, здатність до навчання та творчості, а також на інші психологічні характеристики [11]. На думку А. В. Смірнова, адиктивна особистість у своїх спробах шукає свій універсальний і дуже односторонній спосіб виживання – відхід від проблем [12]. Автор доводить, що природні адаптаційні можливості адикта є порушеними на психофізіологічному рівні. Їх першою ознакою є відчуття психологічного дискомфорту, який може бути порушенням як внутрішніми, так і зовнішніми подразниками. Наприклад, зміни настрою завжди супроводжують особисте життя, але люди по-різному сприймають ці стани і по-різному на них реагують. Одні готові протистояти життєвим перешкодам, брати на себе відповідальність за те, що відбувається, і приймати зважені рішення. Інші – тяжко переживають навіть короточасні і незначні коливання настрою і психофізичного тону. Такі люди мають низьку здатність до подолання фрустрацій. Як спосіб відновлення психологічного комфорту вони вибирають адикцію, прагнучи до штучної зміни психічного стану, отримання суб'єктивно приємних емоцій. Тим самим створюється ілюзія вирішення проблеми. Такий спосіб “боротьби” з реальністю закріплюється у поведінці людини і стає стійкою стратегією взаємодії з дійсністю [12].

Виклад основного матеріалу. Адиктивна поведінка характеризується непереборним потягом до вживання ПАР, тенденцією до підвищення прийнятих доз, формування психічної (психологічної) і фізичної залежності від ПАР. Так формується хімічна залежність. Систематичне вживання ПАР призводить до різкого виснаження організму, зміни обміну речовин, психічних розладів, погіршення пам'яті, появи стійких нав'язливих ідей.

На думку В. В. Дунаєвського, В. Д. Стяжкіна, на сьогодні прийнятною є точка зору, згідно з якою фактором ризику розвитку залежностей вважаються різні девіації індивідуально-психологічного характеру, відхилення в особистісному розвитку [13]. Вивчаючи адиктивну поведінку, Б. В. Зейгарник

вважала, що сутністю поведінки адикта стає істотна зміна ієрархії цінностей, відхід до ілюзорно-компенсаторної діяльності та суттєва особистісна деструкція [14].

З погляду деяких науковців, саме адикти характеризуються демонстративно-високим рівнем незалежності, бажанням і прагненням діяти самостійно, орієнтуватися на свій внутрішній світ ідей, ілюзій та потреби [7, 8, 11]. Але водночас виявляється низький рівень розвитку вольових якостей, а також потреба в соціальному схваленні за властивих таким людям соціальної пасивності та прагнення перекласти відповідальність на оточення. Поряд із цим типовою ознакою є високий показник тривожності, обережності, неспокою [15].

Питання, що ж саме змушує військовослужбовців уникати життєвих труднощів (відхід від реальності) шляхом вживання ПАР, цікавить науковців багатьох країн. Так, американські військовослужбовці почали боротися з алкогольною та наркотичною залежностями лише у 1981 р., після того, як літак EA-6B Prowler впав на палубу першого із авіаносців типу “Nimitz”. Як згодом стало відомо, окремі члени екіпажу вживали легкі наркотики, що вплинуло надалі на їхню поведінку. Після цього інциденту керівництво армії та флоту США почало досліджувати проблеми, які пов'язані з вживанням алкоголю та наркотиків серед своїх підлеглих.

Причини вживання алкоголю часто концептуалізуються з процесів, які відбуваються з внутрішніх і зовнішніх чинників, а також позитивного і негативного підкріплення. Науковець G. M. Ames і колеги вивчали вплив культури під час військової служби на частоту вживання алкоголю в різних військових умовах військово-морського флоту (ВМФ) [16]. Особисті інтерв'ю з новобранцями ВМФ виявили усталені ритуали і порядок вживання алкоголю, а також елементи робочого середовища, які заохочували до вживання алкоголю на роботі на сухопутних базах та у вільний час (наприклад, у разі звільнення на берег). Молоді моряки розглядали вживання алкогольних напоїв з колегами протягом робочого тижня як відповідний механізм подолання стресу, нудьги, самотності та відсутності інших розваг [16].

На думку Gruenewald PJ, Millar AB, Trepo AJ, ще одним чинником, який може вплинути на надмірне вживання алкоголю і

пияцтво серед молодих людей в армії, є фізична і соціальна доступність алкоголю. Його доступність є відомим фактором ризику збільшення вживання алкоголю серед населення в цілому [17] та на робочому місці [18]. Наприклад, персонал ВМФ США, що був опитаний у ході дослідження, повідомив, що алкоголь і можливості для його вживання були легко доступні як в іноземних портах, так і на базах США.

У дослідженнях В. М. Booth та співавторів було визначено, що жінки-ветерани, які зазнавали згвалтування у дитинстві, до початку військової служби, під час служби або після неї перебували в групі підвищеного ризику, пов'язаного з психічними розладами та вживанням ПАР, протягом усього життя [19]. У дослідженнях адиктивної поведінки ветеранів-чоловіків В'єтнаму S. Balan з колегами зазначили, що у ветеранів, які спілкуються з друзями, що мають проблеми з вживанням ПАР, імовірніший розвиток наркотичної залежності або зловживання алкоголем [20].

Ще одним основним напрямом дослідження адиктивної поведінки військовослужбовців щодо вживання ПАР є вивчення індивідуально-особистісних особливостей. Як зазначає О. Г. Жуковська, вирішальну роль залучення людини до вживання ПАР відіграє глибинна психологічна причина, що безпосередньо впливає на прийняття відповідного рішення [21]. Науковці K. Clarke-Walper, L. A. Riviere and J. E. Wilk; M. J. Edlund та інші дійшли висновку, що військовослужбовці та ветерани, які схильні до підвищеної тривожності, невротизму та депресії, входять до групи підвищеного ризику вживання алкоголю чи ПАР [22, 23].

Також цей висновок був підтверджений І. С. Бахтінім. За результатами факторного аналізу психологічних особливостей, що характеризують курсантів з різними видами хімічних форм адиктивної поведінки, автор установив, що психологічними детермінантами розвитку різних форм хімічної залежності є прагнення домінувати, висока тривожність, сміливість і низька емоційна чутливість. Цю думку також поділяють А. G. Ferrier-Auerbach та співавтори, які довели, що наявність такої індивідуальної риси, як нейротизм, асоціюється з підвищеною частотою і загальною кількістю вжитих алкогольних напоїв серед військовослужбовців та ветеранів [25].

У дослідженні S. M. Kehle та співавторів визначено, що військовослужбовці

Національної гвардії США з низькою позитивною емоційністю (наприклад, обмежені у здатності відчувати задоволення або успіх), яких відправляли до Іраку, були більш схильними до психічних розладів, пов'язаних із зловживанням алкоголем, після участі у бойових діях [26]. Підвищений рівень стресу військовослужбовців також впливає на виникнення проблем з алкоголем і водінням у стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння [27].

Про існуючий взаємозв'язок між зростанням кількості (періодичності) вживання ПАР та наявним у військовослужбовців діагнозом посттравматичного стресового розладу (ПТСР) указують деякі іноземні дослідники [28–31].

Зарубіжний досвід вивчення проблеми вживання ПАР дав змогу визначити основні чинники, що впливають на виникнення адиктивної поведінки у військовослужбовців (зовнішні та внутрішні), зокрема:

- генетична спадковість;
- пережите сексуальне або фізичне насильство;
- соціальна доступність ПАР;
- належність до соціальних груп, в яких пропагують вживання ПАР;
- наявність діагнозу ПТСР;
- підвищена тривожність та нейротизм;
- низька стресостійкість та здатність до подолання фрустрацій.

Чинники виникнення адиктивної поведінки серед фахівців, що входять до складу сил сектору безпеки та оборони України, мають свої суттєві відмінності від зазначених чинників серед представників цивільних професій. Вони обумовлені складністю проходження військової служби, а саме: тривалий час перебування у бойових умовах; відрив від родини; низький рівень психологічної готовності до виконання службово-бойових завдань у бойових умовах; застосування зброї на ураження; гибель товаришів по службі; надмірне службове навантаження [32].

А з початком проведення антитерористичної операції (операції Об'єднаних сил) АТО (ООС) стала відбуватися часта і різка зміна виконання завдань за призначенням, коли ще нещодавно велися бойові дії з незаконними збройними формуваннями, а сьогодні, наприклад, особовий склад виконує службово-бойові завдання з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки населення України [33].

Стиль життя військовослужбовця, пов'язаний зі зловживанням алкоголю та ПАР, неминуче призводить до втрати професійної активності [1]. Знижується якість життя військовослужбовця, професійні та життєві орієнтири спотворюються, виникає конфліктний характер взаємовідносин із суспільством. Виділяють такі психологічні особливості осіб з хімічними формами адиктивної поведінки, як: знижена стійкість до проблем повсякденного життя; прихований комплекс неповноцінності, що поєднується з проявом показової зверхності назовні; показова соціабельність, що гармоніює зі страхом перед стійкими емоційними контактами; тенденція до брехні; схильність звинувачувати інших, розуміючи, що вони не винуваті; прагнення перекладати відповідальність на інших; шаблонність, повторюваність поведінки; підпорядкованість; занепокоєння.

Дослідниця Ю. О. Білоцерківська зазначає фактори, що є потенційними спробами виправдання вживання військовослужбовцями алкогольних напоїв і приводами для цього [34]. До соціальних авторка відносить: несприятливі умови сімейного виховання (неповна сім'я, алкогольні традиції сім'ї, низький культурний рівень, конфліктні взаємовідносини й аморальна поведінка батьків); вплив негативної групи товаришів по службі з асоціальними тенденціями; широко розвинені алкогольні традиції та примирливе ставлення оточуючих, зокрема командирів, до споживання спиртних напоїв під час відзначення державних і релігійних свят, днів народження, вручення нагород, присвоєння чергових військових звань, підвищення на посаді, від'їзду у відпустку та повернення з неї, зустрічі з друзями; згадування втрати товаришів по службі тощо. До особистісно-психологічних вона відносить такі: низький рівень освіти; ранній вступ у самостійне життя; бажання випробувати відчуття ейфорії, розслабитися, одурманити себе; спроби витіснити бойові епізоди зі своєї свідомості; сімейні негаразди, відсутність зв'язку з родиною, стан здоров'я рідних і близьких; алкоголь як своєрідний засіб компенсації людиною її проблем, спосіб відійти від побутових проблем, неприємностей, негараздів; уживання алкоголю “для хоробрості”; “для зняття втоми”, “від хвороби”, “для міцного сну”; відсутність культури проведення дозвілля [34].

У Методичних рекомендаціях по виявленню і профілактиці вживання працівниками органів внутрішніх справ (ОВС) наркотичних засобів указано, що вживанню ПАР передують низка причин, серед яких:

- специфіка діяльності працівників ОВС, яка полягає у частих контактах з наркоманіями, розповсюджувачами та особами, які виготовляють наркотики;
- відсутність належного контролю за діяльністю працівників, зберіганням вилучених наркотичних речовин та можливість їх реалізації з метою отримання додаткового заробітку;
- значна ймовірність потрапляння під вплив представників наркобізнесу;
- прийом на службу наркозалежних осіб унаслідок прорахунків у проведенні психологічного та медичного відбору;
- індивідуально-психологічні та характерологічні особливості працівників;
- недостатня якість проведення щорічного профілактичного медичного та наркологічного огляду працівників;
- низький контроль керівників за поведінкою підлеглих поза службою та вивчення їх сімейно-побутових особливостей життя [35].

На думку фахівців науково-дослідного центру НА НГУ, поштовхом до неусвідомленого вживання ПАР може бути наявність таких причин:

- розвинення посттравматичних стресових розладів унаслідок пережитих стресів під час виконання службово-бойових завдань;
- смерть колег чи близьких родичів, що болісно переживається і може стати причиною депресивних станів;
- складності служби і, насамперед, напружений графік служби, що показали дослідження;
- проблеми соціально-побутового характеру: складності з житлом, з утриманням родин, фінансові труднощі тощо [36].

Автори доводять, що ще одним негативним аспектом, який не дає змоги адекватно долати наявні труднощі, є недостатній розвиток інтелектуальної сфери і загальної поінформованості особи. Так, невисокі аналітичні здібності, слабо розвинена когнітивна функція прогнозування, відсутність інформації щодо того, як можна вирішувати проблемні питання у юридичному, фінансовому і психологічному колах, – усе це

сприяє суб'єктивному сприйманню ситуації як такої, що неможливо розв'язати, поглиблює депресивні настрої, песимізм, а також зменшує критичність у ставленні до ситуації [36].

Висновки

Проведене теоретичне дослідження проблеми адиктивної поведінки особистості сформувало уявлення про основні чинники професійної діяльності військовослужбовців, що впливають на її виникнення та поширення. До таких чинників стосовно проходження військової служби належать: виховання у неблагополучній сім'ї; перебування в різних соціальних групах, в яких пропагують вживання алкоголю чи ПАР; переживання психотравмуючих подій у дитинстві (наси́льство, смерть батьків, тощо); наявність акцентуацій характеру; слабо розвинуті інтелектуальні здібності; підвищена тривожність, схильність до стресів, уникнення відповідальності або життєвих труднощів; прагнення перекладати відповідальність на інших.

Під час проходження військової служби до основних чинників виникнення і поширення адиктивної поведінки військовослужбовців відносять такі: "традиції" вживання алкоголю у військових колективах (отримання військових звань, підвищення на посаді, успішне виконання службово-бойових завдань, звільнення у запас та інші святкові події); доступність до ПАР під час несення служби (з охорони громадського порядку, конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних); вплив старших командирів або більш авторитетних співслужбовців; проблеми, пов'язані зі складними соціально-побутовими умовами або порушеннями соціальних гарантій військовослужбовців та членів їхніх сімей; надвелике службове навантаження, що, своєю чергою, може призвести до конфліктів у родині; пригнічення емоційної сфери після пережитої психотравмуючої події (загибель товариша, поранення, ведення вогню на ураження тощо) шляхом зловживання алкоголем чи ПАР, що надалі може сформуватися стійкою стратегією, як єдина правильна поведінка (відповідь) на такі подразники; розвиток посттравматичних стресових симптомів унаслідок пережитих стресів під час виконання професійних обов'язків.

Ця проблема є недостатньо вивченою як серед зарубіжних, так і українських науковців. Тому інформація, яка б розкривала причини і механізми виникнення хімічних залежностей у військовослужбовців, є актуальною для використання в роботі фахівців психологічного забезпечення під час супроводження СБД підрозділів НГУ і спонукає нас на подальше вивчення цього негативного явища.

Перелік джерел посилання

1. Приходько І. І., Байда М. С. Теоретичні аспекти адиктивної поведінки військовослужбовців. *Честь і закон*. 2018. № 3 (66). С. 67–74.
2. Приходько І. І., Мацегора Я. В., Пенькова Н. Є. Типізація адаптаційних ресурсів особистості у військовослужбовців, які приймали участь у проведенні антитерористичної операції. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні та психологічні науки*. 2015. № 1 (74). С. 469–483.
3. Приходько І. І., Байда М. С. Методичний апарат для визначення адиктивної поведінки у військовослужбовців. *Честь і закон*. 2019. № 1 (68). С. 100–109. DOI: 10.33405/2078-7480/2019/1/68/172511.
4. Осьодло В. І., Будагьянц Л. М. Соціально-філософські психологічні аспекти сучасних війн : монографія. Київ : АртЕК, 2018. 408 с.
5. Gajewski P. A., Turecki G., Robison A.J. Differential Expression of FosB Proteins and Potential Target Genes in Select Brain Regions of Addiction and Depression Patients. *PLoS One*, 2016, 5, 11(8):e0160355. DOI: 10.1371/journal.pone.0160355.
6. Renthal W., Nestler E. J. Epigenetic mechanisms in drug addiction. *Trends Mol. Med.*, 2008, Vol. 14. № 8. P. 341–350.
7. Менделевич В. Д. Руководство по аддиктологии / под ред. В. Д. Менделевича. Санкт-Петербург : Речь, 2007. 768 с.
8. *Addiction Research Methods* / Edited by Peter G. Miller ; John Strang ; Peter M. Miller. West Sussex : Wiley-Blackwell, 2010. 387 p.
9. Короленко Ц. П., Дмитриева Н. В. Психосоциальная аддиктология. Новосибирск : Олсиб, 2001. 251 с.
10. Белокрылов И. В., Даренский И. Д. Личностные и средовые факторы развития зависимости от психоактивных веществ. Руководство по наркологии : в 2 т. Т. 1 /

под ред. Н. Н. Иванца. Москва : Медпрактика, 2002. С. 161–181.

11. Белогуров С. Б. Популярно о наркотиках и наркоманиях. Книга для всех. Санкт-Петербург : Невский Диалект, 1999. 128 с.

12. Смирнов А. В. Базовые психологические компоненты аддиктивного поведения в структуре интегральной индивидуальности : дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.01. 2015, 489 с.

13. Дунаевский В. В., Стяжкин В. Д. Наркомании и токсикомании. Ленинград : Медицина, 1990. 208 с. (Б-ка сред. мед. работника).

14. Зейгарник Б. В. Патопсихология : учеб. пособие для студентов вузов. Москва : Академия, 1999. 208 с.

15. Шлыкова Е. В. Индивидуально-психологические особенности личности с химической зависимостью. *Развитие человека в современном мире* : материалы VII Всерос. науч.-практ. конф. с междунар. участием, г. Новосибирск, 19-21 апреля 2016 г. Новосибирск : Новосиб. гос. пед. ун-т, 2016. С. 239–244.

16. Ames GM, Baraban EA, Cunradi CB, Moore RS. A Longitudinal Study of Drinking Behavior Among Young Adults in the Military. *Paper presented at the Research Society on Alcoholism Annual Scientific Meeting*; Vancouver, BC. June 2004.

17. Gruenewald PJ, Millar AB, Treno AJ. Alcohol availability and the ecology of drinking behavior. *Alcohol Health & Research World*. 1993;17(1): P. 39–45.

18. Alcohol availability and workplace drinking: mixed method analyses. Ames GM, Grube JW J *Stud Alcohol*. 1999 May; 60(3): P. 383–93.

19. Booth B. M. et al. Rape, sex partnership, and substance use consequences in women veterans. *Journal of Traumatic Stress*, 2011. 24(3): P. 287–294.

20. Balan S. et al., Drug use disorders and post-traumatic stress disorder over 25 adult years: Role of psychopathology in relational networks. *Drug and Alcohol Dependence*, 2013. 133(1): P. 228–234.

21. Жуковская Е. Г. Психологические причины наркомании. *Студенчество и наркомания: пути решения проблемы*. Екатеринбург, 2000.

22. Clarke-Walper K., L. A. Riviere, and J. E. Wilk, Alcohol misuse, alcohol-related risky behaviors, and childhood adversity among soldiers

who returned from Iraq or Afghanistan. *Addictive Behaviors*, 2014. 39(2): P. 414–419.

23. Edlund M. J. et al. Risk factors for clinically recognized opioid abuse and dependence among veterans using opioids for chronic non-cancer pain. *Pain*, 2007. 129(3): P. 355–362.

24. Бахтин И. С. Особенности личности военнослужащих, склонных к аддиктивному поведению. *Вестник ЮУрГУ. Психология*. 2014. Т. 7. № 2. С. 93–99.

25. Ferrier-Auerbach A. G. et al. Predictors of alcohol use prior to deployment in National Guard soldiers. *Addictive Behaviors*, 2009. 34(8): P. 625–631.

26. Kehle S. M. et al. Predictors of postdeployment alcohol use disorders in National Guard soldiers deployed to Operation Iraqi Freedom. *Psychology of Addictive Behaviors*, 2012. 26(1): P. 42–50.

27. Gutierrez C. A. et al. Predictors of Aversive Alcohol Consequences in a Military Sample. *Military Medicine*, 2006. 171(9): P. 870–874.

28. Koenen K. C. et al. A Twin Registry Study of the Relationship Between Posttraumatic Stress Disorder and Nicotine Dependence in Men. *Archives of General Psychiatry*, 2005. 62(11): P. 1258–1265.

29. Norman S. B., E. Schmied, and G. E. Larson Predictors of continued problem drinking and substance use following military discharge. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 2014. 75(4): P. 557–566.

30. Jakupcak M. et al. PTSD symptom clusters in relationship to alcohol misuse among Iraq and Afghanistan war veterans seeking post-deployment VA health care. *Addictive Behaviors*, 2010. 35(9): P. 840–843.

31. Capone C. et al. Trauma-related correlates of alcohol use in recently deployed OEF/OIF veterans. *Journal of Traumatic Stress*, 2013. 26(3): P. 354–360.

32. Melnyk Yu. B., Prykhodko I. I., Stadnik A. V. (2019). Medical-psychological support of specialists' professional activity in extreme conditions. *Minerva Psichiatrica*, 60(4), 158–168. [https://DOI: 10.23736/S0391-1772.19.02025-9](https://doi.org/10.23736/S0391-1772.19.02025-9).

33. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологія* : електрон. наук. фах. вид. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_1_13. (дата звернення: 20.12.2020).

34. Білоцерківська Ю. О. Методичні аспекти профілактики та запобігання пияцтву та впровадження здорового способу життя серед особового складу Повітряних Збройних Сил України. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2017. Вип. 2 (1). С. 21–26.

35. Методичні рекомендації по виявленню і профілактиці вживання працівниками органів

внутрішніх справ (ОВС) наркотичних засобів / уклад. : Ю. Б. Ірхін, О. В. Комаров. Київ, 2004. 8 с.

36. Контроль наркологічної ситуації та раннє виявлення військовослужбовців, які вживають психоактивні речовини : навч. посіб. / І. І. Приходько та ін. ; за заг. ред. проф. І. І. Приходька. 2-ге вид. Харків : НА НГУ, 2016. 108 с.

Стаття надійшла до редакції 15.01.2021 р.

УДК 159.9.019.4:001.8(045)

И. И. Приходько, М. С. Байда

ФАКТОРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ГОСУДАРСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ, ВЛИЯЮЩИЕ НА ВОЗНИКНОВЕНИЕ И РАСПРОСТРАНЕНИЕ АДДИКТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ

Рассмотрены наиболее распространенные факторы возникновения аддиктивного поведения человека в биологическом, социологическом и психологическом аспектах. Описаны типичные механизмы лиц, склонных к химическим форм аддиктивного поведения. Представлены базовые этапы формирования аддикций среди военнослужащих. Приведены негативные последствия употребления психоактивных веществ и их влияние на окружающих.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, зависимости, военнослужащие, психологические особенности, факторы, механизмы.

UDC 159.9.019.4:001.8(045)

I. Prykhodko, M. Bayda

FACTORS OF PROFESSIONAL ACTIVITY OF MILITARY SERVANTS OF NATIONAL SECURITY AFFECTING THE DEVELOPMENT AND EXTENDING OF ADDICTIVE BEHAVIOR

The article considers the most common factors of addictive human behavior in biological, sociological and psychological aspects. Typical mechanisms of persons predisposed to chemical forms of addictive behavior are described. The basic stages of formation of addictions among servicemen are given. The negative consequences of the use of psychoactive substances and their impact on others are given.

The theoretical study of the problem of addictive behavior of the individual formed an idea of the main factors of professional activity of servicemen, influencing its emergence and spread. Such factors for military service include: upbringing in a disadvantaged family; being in different social groups that promote alcohol or surfactant use; experiencing traumatic events in childhood (violence, death of parents, etc.); the presence of character accentuations; poorly developed intellectual abilities; increased anxiety, stress, avoidance of responsibility or life difficulties; the desire to shift responsibility to others.

During military service, the main factors in the emergence and spread of addictive behavior of servicemen include the following: "traditions" of alcohol consumption in military teams (obtaining military ranks, promotion, successful implementation of military service, dismissal and other holidays); accessibility to surfactant use of the influence of senior commanders or more authoritative employees; problems related to difficult social and living conditions or violations of social guarantees for servicemen and members of their families; excessive workload, which, in turn, can lead to conflicts in the family; suppression of the emotional sphere after a traumatic event (death of a friend, injury, firing to defeat, etc.) by alcohol abuse or surfactants, which in the future may be formed by a stable strategy as the only correct behavior (response) to

such stimuli; the development of post-traumatic stress symptoms due to the stress experienced during the performance of professional duties.

Keywords: *addictive behavior, addictions, servicemen, psychological features, factors, mechanisms.*

Приходько Ігор Іванович – доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0002-4484-9781>

Байда Максим Степанович – старший науковий співробітник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-7658-4709>